O`ZBEKISTONNING INVESTITSIYA SIYOSATI VA CHET EL INVESTITSIYALARINI JALB ETISHNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY O`ZGARISHLARI

Mannopova Muazzamxon Sultonbekovna
I.f.f.d., dotsent, Farg`ona davlat universiteti
e-mail: muazzam.mannopova@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida investitsiya siyosatining rivojlanish tendensiyalari, xorijiy investitsiyalarni jalb etishning iqtisodiy va institutsional omillari hamda investitsiya oqimlarining tarkibiy o‘zgarishlari kompleks iqtisodiy-statistik tahlil asosida tadqiq etilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi 2020–2026-yillarda mamlakat iqtisodiyotiga jalb etilgan xorijiy investitsiyalar va kreditlarning dinamikasini baholash, ularning moliyalashtirish manbalari, iqtisodiyot tarmoqlari va investor mamlakatlar bo‘yicha taqsimlanish xususiyatlarini aniqlash hamda investitsiya siyosatini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik guruhlash, dinamik qatorlar va tarkibiy tahlil usullaridan foydalanilgan. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi va Markaziy bankining statistik ma’lumotlari asosida xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmining o‘zgarishi, ularning jami asosiy kapitalga investitsiyalardagi ulushi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi hamda investitsiya resurslarining tarmoq va geografik tarkibi baholangan. Tadqiqot natijalari xorijiy kapitalning milliy iqtisodiyotni moliyalashtirishdagi ahamiyati ortib borayotganligini, shu bilan birga investitsiya manbalarini diversifikatsiya qilish, tarmoqlararo mutanosiblikni ta’minlash va kapital qo‘yilmalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish zarurligini ko‘rsatadi. Maqolada xorijiy investitsiyalarni yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirish, texnologiyalar transferini rag‘batlantirish, hududlarning investitsion jozibadorligini kuchaytirish va investitsiya siyosatining natijadorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.Shu bilan birga, investitsiya faolligining o‘sish sur’atlari, moliyalashtirish manbalaridagi tarkibiy siljishlar va xorijiy kapitalning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni baholangan.*

Kalit so‘zlar: *investitsiya, investor, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyal, investitsiya siyosati, investitsiya muhiti, investitsiya oqimlari, iqtisodiy o‘sish, tarkibiy o‘zgarishlar, investitsiya faolligi, kapital qo‘yilmalar, diversifikatsiya, iqtisodiy samaradorlik.*

KIRISH

Investitsiyalar iqtisodiyotning ishlab chiqarish quvvatini yangilash, texnologik modernizatsiya va mehnat unumdorligini oshirishning asosiy manbalaridan biridir. Xorijiy kapital esa moliyaviy resurslar bilan birga texnologiya, boshqaruv tajribasi, tashqi bozorlar va ta’minot zanjirlariga kirish imkoniyatlarini olib kirishi mumkin. Biroq kapital oqimining o‘zi uzoq muddatli taraqqiyot kafolati emas: uning tarmoq yo‘nalishi, moliyalashtirish shakli va mahalliy iqtisodiyot bilan aloqalari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, milliy iqtisodiyotga jalb etilayotgan investitsiyalarning miqdoriy o‘sishi bilan bir qatorda, ularning sifat tarkibi, iqtisodiy

samaradorligi va tarkibiy transformatsiya jarayonlariga ta’sirini kompleks baholash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi, eksportga yo‘naltirilgan va innovatsion texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarish tarmoqlariga jalb etish iqtisodiyotning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Investitsiya siyosatining samaradorligi investitsion muhitning jozibadorligi, institutsional barqarorlik, investorlar huquqlarining kafolatlanganligi hamda moliyaviy va infratuzilmaviy imkoniyatlarning rivojlanganlik darajasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Shuningdek, xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar faoliyatini mahalliy ishlab chiqaruvchilar bilan integratsiyalash, texnologiyalar transferini jadallashtirish va zamonaviy boshqaruv tajribalarini ommalashtirish investitsiyalarning multiplikativ iqtisodiy samarasini kuchaytiradi. O‘zbekiston sharoitida investitsiya oqimlarining hududlar va iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha mutanosib taqsimlanishini ta’minlash, mavjud investitsion salohiyatdan samarali foydalanish hamda investitsiya loyihalarining iqtisodiy natijadorligini oshirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Binobarin, mamlakat investitsiya siyosatining rivojlanish tendensiyalari va xorijiy investitsiyalar tarkibidagi o‘zgarishlarni tizimli tahlil qilish iqtisodiy o‘sishning barqaror manbalarini aniqlash, investitsion xatarlarni kamaytirish hamda uzoq muddatli tarkibiy rivojlanishning ilmiy asoslangan strategik yo‘nalishlarini belgilash imkonini beradi. [15;1;2;6]

ADABIYOTLAR SHARHI

Investitsiya siyosatini takomillashtirish, xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotga jalb etish, investitsiya muhitining jozibadorligini oshirish hamda investitsiya oqimlarining iqtisodiy o‘sish va tarkibiy transformatsiya jarayonlariga ta’sirini baholash masalalari iqtisodiyot fanining muhim ilmiy-tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammolarning nazariy-metodologik asoslari xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy izlanishlarida turli yondashuvlar asosida o‘rganilgan bo‘lib, ularda investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati, kapital harakatining qonuniyatlari, investitsion faollikni rag‘batlantirish mexanizmlari hamda xorijiy kapitalning milliy iqtisodiyot rivojlanishidagi o‘rni keng yoritilgan. Xususan, investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta’siri va kapital jamg‘arilishining nazariy asoslari J.M. Keyns, R. Harrod, E. Domar va R. Solou kabi iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida o‘z ifodasini topgan. J.M. Keyns investitsiya faolligining yalpi talab, bandlik va iqtisodiy o‘sishga ta’sirini asoslab bergan bo‘lsa, R. Harrod va E. Domar investitsiyalar, jamg‘arma va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni dinamik modellar orqali izohlab bergan. R. Solou esa uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishda kapital jamg‘arilishi, mehnat resurslari va texnologik taraqqiyotning ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslagan. [10;11;12;13]

O‘zbekistonda investitsiya faoliyatini rivojlantirish, xorijiy investitsiyalarni jalb etishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish, investitsiya muhitini yaxshilash hamda investitsiyalarning milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligiga ta’sirini o‘rganish masalalari mahalliy iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida ham muayyan darajada yoritilgan. Jumladan, A.V. Vahobov, N.H. Haydarov, D.G‘. G‘ozibekov, Sh.I.

Mustafakulov va boshqa tadqiqotchilarning ilmiy ishlari investitsiya jarayonlarining moliyaviy-iqtisodiy asoslari, investitsiya siyosatining ustuvor yo‘nalishlari, investitsion jozibadorlikni baholash va investitsiya resurslaridan samarali foydalanish masalalarini o‘rganishda ahamiyat kasb etadi. O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlarning ilmiy izlanishlarida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish, xorijiy kapitalni jalb etish mexanizmlarini takomillashtirish, investitsiya muhitining jozibadorligini oshirish va iqtisodiyotning tarkibiy rivojlanishini ta’minlash masalalari muhim o‘rin egallaydi. Xususan, D.G‘. G‘ozibekovning “Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari” nomli ilmiy asarida investitsiya faoliyatining moliyaviy asoslari va kapital qo‘yilmalarni moliyalashtirish bilan bog‘liq masalalar tadqiq etilgan. Mazkur asar investitsiya resurslarini shakllantirish va moliyalashtirish mexanizmlarini o‘rganishda muhim nazariy-uslubiy manba hisoblanadi.

N.H. Haydarovning “Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investitsion faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalari” mavzusidagi doktorlik tadqiqotida investitsiya faoliyatini moliyaviy va soliq mexanizmlari orqali tartibga solish muammolari o‘rganilgan. Ushbu tadqiqot investitsiya faolligini rag‘batlantirishda moliya-soliq siyosatining ahamiyatini tahlil qilish uchun nazariy asos yaratadi.

Sh.I. Mustafakulovning “Investitsion jozibadorlikning nazariy, metodologik va amaliy talqini” nomli monografiyasida investitsiya muhitining jozibadorligini baholashning ilmiy-uslubiy asoslari, mamlakat hududlarining investitsion salohiyati va xorijiy tajribadan foydalanish imkoniyatlari tadqiq etilgan. Muallif investitsion jozibadorlikni baholashda hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi va investitsiya muhitiga ta’sir etuvchi omillarni kompleks o‘rganishga e’tibor qaratgan.

METODOLOGIYA

Mavzuning metodologik asosini investitsiya faoliyatining iqtisodiy mohiyati, xorijiy kapital oqimlarining shakllanish qonuniyatlari, investitsiya muhitining jozibadorligi hamda investitsiyalarning milliy iqtisodiyot tarkibiy transformatsiyasiga ta’sirini baholashga oid nazariy yondashuvlar tashkil etadi. Iqtisodiy-statistik tahlil asosida 2017–2025-yillarda mamlakatga jalb etilgan investitsiyalar hajmi, ularning o‘sish sur’atlari, moliyalashtirish manbalari, iqtisodiyot tarmoqlari va hududlar bo‘yicha taqsimlanishidagi o‘zgarishlarni aniqlash ko‘zda tutiladi. Mavzu bo`yicha tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik guruhlash, dinamik qatorlar tahlili hamda tarkibiy tahlil usullaridan foydalanildi. Tizimli yondashuv asosida xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayonlari mamlakatning umumiy investitsiya siyosati, iqtisodiy o‘sish omillari va tarkibiy transformatsiya jarayonlari bilan o‘zaro bog‘liqlikda o‘rganildi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida 2020–2025-yillarda xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmining o‘zgarishi, ularning jami asosiy kapitalga investitsiyalardagi ulushi hamda iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha taqsimlanish xususiyatlari solishtirildi. Shuningdek, 2026-yilning yanvar–sentabr oylariga oid ko‘rsatkichlar 2025-yilning mos davri ma’lumotlari bilan taqqoslandi. [3;4]

Dinamik qatorlar tahlili orqali investitsiya oqimlarining yillik o‘sish sur’atlari,

nominal hajmdagi o‘zgarishlar va rivojlanish tendensiyalari aniqlandi. Tarkibiy tahlil usuli asosida xorijiy investitsiyalar va kreditlarning moliyalashtirish manbalari, iqtisodiy faoliyat turlari hamda investor mamlakatlar kesimidagi taqsimoti baholandi. Tadqiqotning axborot bazasini O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma’lumotlari va investitsiya faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar tashkil etdi. Olingan natijalarni umumlashtirish asosida xorijiy investitsiyalarni jalb etishning asosiy rivojlanish tendensiyalari, moliyalashtirish tarkibidagi siljishlar va investitsiya siyosatini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari ilmiy jihatdan talqin qilindi. [5;8]

TAHLIL VA NATIJALAR

O`zbekiston Respublikasining Milliy statistika qo‘mitasining ma’lumotlariga ko‘ra, xorijiy investitsiyalar va kreditlar 2024-yilda 351,85 mlrd so‘mni, 2025-yilda 433,88 mlrd so‘mni tashkil qilib, o`tgan yilga nisbatan +23,3 foizga ortgan. [3;4]

1-jadval.

2020–2026-yillarda xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi

Yillar	Hajmi, trln so‘m	Oldingi yilga nisbatan nominal o‘zgarish
2020	89,76	—
2021	101,37	+12,9%
2022	113,86	+12,3%
2023	201,69	+77,1%
2024	351,85	+74,4%
2025	433,88	+23,3%
2026, yanvar-sentabr	408,00	+26,3%*

Ayniqsa, 2020–2022-yillarda xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi nisbatan barqaror nominal o‘sish tendensiyasini namoyon etgan. 2020-yilda 89,76 trln so‘m bo‘lgan ko‘rsatkich 2022-yil yakunida 113,86 trln so‘mga yetgan. 2023-yildan boshlab investitsiya hajmining keskin ortishi kuzatiladi. Jumladan, 2023-yilda 201,69 trln so‘m, 2024-yilda esa 351,85 trln so‘m xorijiy investitsiyalar va kreditlar o‘zlashtirilgan. 2025-yil yakunida ushbu ko‘rsatkich 433,88 trln so‘mni tashkil etgan. Natijada 2020-yilga nisbatan nominal hajm qariyb 4,83 baravarga ko‘paygan. [3][4]

Mazkur o‘sish quyidagi jarayonlar bilan bog‘liq bo‘lmoqda, ya`ni yirik investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi, xorijiy moliyalashtirish hajmining kengayishi, ishlab chiqarish quvvatlarining yangilanishi va investitsiya loyihalarini amalga oshirish faolligining ortishi ro`y bergan.

2-jadval.

Xorijiy investitsiyalar va kreditlarning jami asosiy kapitalga investitsiyalardagi ulushi

Yil	Ulushi, %	Oldingi yilga nisbatan, foiz punkt
2020	42,7	—
2021	42,3	−0,4
2022	42,8	+0,5
2023	56,7	+13,9

2024	69,4	+12,7
2025	71,9	+2,5

2020-yilda xorijiy investitsiyalar va kreditlar jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 42,7 foizini tashkil qilgan bo‘lsa, 2025-yilda ushbu ulush 71,9 foizga yetgan. Bu o‘zgarish O‘zbekistonning asosiy kapitalga investitsiyalarini moliyalashtirishda xorijiy manbalar salmog‘i ortganligini anglatadi. 2025-yilda asosiy kapitalga investitsiyalarning 89,7 foizi nodavlat mulkchilik shaklidagi subyektlar hissasiga to‘g‘ri kelgan. Bu investitsiya jarayonlarida nodavlat sektorining muhim o‘rin egallaganini ko‘rsatadi. Investitsiyalar samaradorligini baholashda ularning umumiy hajmidan tashqari qaysi tarmoqlarga yo‘naltirilayotganini o‘rganish ham muhimdir. Milliy statistika qo‘mitasining iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha ma’lumotlari ishlab chiqarish sanoati, tog‘-kon sanoati hamda qishloq xo‘jaligiga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmida sezilarli o‘zgarishlar mavjudligini ko‘rsatadi. [3;4]

3-jadval.

Ayrim tarmoqlarga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar va kreditlar.
(Trln so‘m, joriy narxlarda)

Tarmoq	2020	2023	2024	2025
Ishlab chiqarish sanoati	38,85	74,24	117,26	142,40
Tog‘-kon sanoati	15,31	28,30	54,52	51,93
Qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligi	6,74	7,39	12,81	33,65

Ishlab chiqarish sanoatida 2020-yilda 38,85 trln so‘m bo‘lgan investitsiyalar va kreditlar hajmi 2025-yilda 142,40 trln so‘mga yetgan. Mazkur tendensiya sanoat tarmoqlarida kapital qo‘yilmalar hajmi kengayganini ko‘rsatadi. Tog‘-kon sanoatida 2020–2024-yillarda ushbu tarmoqqa yo‘naltirilgan mablag‘lar 15,31 trln so‘mdan 54,52 trln so‘mga oshgan. 2025-yilda esa 51,93 trln so‘mni tashkil etib, 2024-yilga nisbatan 4,7 foiz kamayganligini ko`rsatadi. Bu barcha tarmoqlarda o‘sish bir xil sur’atda kechmaganligini bildiradi. Qishloq xo‘jaligida 2020-yildagi 6,74 trln so‘mdan 2025-yilda 33,65 trln so‘mga yetgan. Ayniqsa, 2025-yilda oldingi yilga nisbatan sezilarli o‘sish qayd etilgan. Tarkibiy jihatdan bu natijalar xorijiy investitsiya va kreditlar oqimida ishlab chiqarish sanoati muhim o‘rin tutishini, qishloq xo‘jaligi yo‘nalishida esa so‘nggi yillarda kapital qo‘yilmalar hajmi jadal kengayganini ko‘rsatadi. 2025-yilda O‘zbekistonga asosiy kapitalga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar va kreditlarning mamlakatlar bo‘yicha taqsimotida Xitoy, Rossiya, Turkiya, Saudiya Arabistoni va Birlashgan Arab Amirliklari muhim o‘rin egallagan. [3;4]

4-jadval.

2025-yilda asosiy investor mamlakatlar xarakati

Mamlakat	Hajmi, trln so‘m
Xitoy	166,31
Rossiya	35,29
Turkiya	31,65
Saudiya Arabistoni	20,50
BAA	15,03

Buyuk Britaniya	13,82
Germaniya	12,48
Qozog‘iston	12,01
Niderlandiya	9,20
Janubiy Koreya	7,03

2025-yil ko‘rsatkichlarga asosan, Xitoy hissasiga jami xorijiy investitsiyalar va kreditlarning 38,3 foizi to‘g‘ri kelgan. Rossiya va Turkiya hissasi mos ravishda 8,1 va 7,3 foiz atrofida bo‘lgan. Uchta yirik investor mamlakatning umumiy ulushi qariyb 53,8 foizni tashkil etgan. Bu holat bir tomondan yirik iqtisodiy hamkorlar bilan investitsiyaviy aloqalar rivojlanganini ko‘rsatsa, ikkinchi tomondan xorijiy kapital manbalarining geografik diversifikatsiyasini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi. Investor mamlakatlar tarkibini kengaytirish investitsiya loyihalarining alohida tashqi bozorlarga bog‘liqligini kamaytirish, texnologiyalar manbalarini diversifikatsiya qilish va investitsiya oqimlarining barqarorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin. [3;4]

5-jadval.

Sof to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi

Yil	Sof TXI oqimi, mlrd AQSH dollari	YAIMga nisbatan, %
2021	2,5	2,8
2022	2,7	2,8
2023	2,2	2,0
2024	2,9	2,5
2025	4,4	3,0

2023-yilda sof to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimi 2,2 mlrd dollargacha kamaygan bo‘lsa, 2024–2025-yillarda tiklanish kuzatilgan. 2025-yilda ushbu ko‘rsatkich 4,4 mlrd dollarga yetib, 2024-yilga nisbatan qariyb 1,5 baravarga oshgan. 2025-yilda xorijiy investorlarning daromadlarini qayta investitsiyalashi, kapitaldagi ishtiroki va qarz instrumentlari bilan bog‘liq oqimlarda ham o‘sish kuzatilgan. Bunday tarkibiy o‘zgarishlar xorijiy investitsiyalarning nafaqat yangi loyihalarga kiritilishi, balki mavjud korxonalarning moliyaviy faoliyati orqali ham shakllanishini anglatadi. [5;8]

6-jadval

2025–2026-yillarning mos davrlaridagi ko‘rsatkichlar

Ko‘rsatkich	2025-yil yanvar–sentabr	2026-yil yanvar–sentabr
Xorijiy investitsiyalar va kreditlar, trln so‘m	323,10	408,00
Nominal o‘sish sur’ati	—	26,3%

2026-yilning birinchi yarmida jami asosiy kapitalga investitsiyalar 338,9 trln so‘mni tashkil etgan. Moliyalashtirish manbalari tarkibida xorijiy investitsiyalar va davlat kafolatisiz xorijiy kreditlar 235,63 trln so‘mni, davlat kafolati ostidagi xorijiy kreditlar esa 23,42 trln so‘mni tashkil qilgan. Bu natijalar xorijiy moliyalashtirish manbalari 2026-yilda ham investitsiya jarayonlarida muhim o‘rin tutayotganini ko‘rsatadi. [3;4]

MUHOKAMA

Tadqiqot davomida olingan natijalar O‘zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayonlari so‘nggi yillarda nafaqat miqdoriy kengayish, balki moliyalashtirish manbalari, tarmoqlar tarkibi va investor mamlakatlarning ishtiroki jihatidan ham muhim tarkibiy o‘zgarishlar bilan tavsiflanayotganligini ko‘rsatadi. Mazkur natijalarni iqtisodiy jihatdan talqin qilishda investitsiya oqimlarining o‘sish sur’atlari, ularning milliy iqtisodiyotdagi ulushi, kapital qo‘yilmalarning tarmoq va geografik taqsimoti hamda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning shakllanish xususiyatlarini o‘zaro bog‘liqlikda baholash muhim ahamiyat kasb etadi. [3;4]

Birinchidan, 2020–2025-yillar davomida xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmining 89,76 trln so‘mdan 433,88 trln so‘mgacha ortishi mamlakat iqtisodiyotida tashqi moliyalashtirish manbalarining ahamiyati sezilarli darajada kuchayganligini ifodalaydi. Ushbu davrda ko‘rsatkichning qariyb 4,83 baravarga oshishi investitsiya faoliyatining kengayishi va yirik kapital qo‘yilmalarni amalga oshirish imkoniyatlari ortganligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, 2023–2024-yillarda kuzatilgan yuqori o‘sish sur’atlari investitsiya jarayonlarida yangi faollashuv bosqichi yuzaga kelganligini anglatadi. Biroq mazkur o‘sish nominal ko‘rsatkichlarda ifodalanganligi sababli uning muayyan qismi narxlar darajasi va boshqa qiymat omillari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu bois investitsiyalarning real iqtisodiy samaradorligini baholashda ularning ishlab chiqarish hajmi, mehnat unumdorligi va qo‘shilgan qiymat yaratishga ta’sirini ham hisobga olish zarur. [3;4]

Ikkinchidan, xorijiy investitsiyalar va kreditlarning jami asosiy kapitalga investitsiyalardagi ulushi 2020-yildagi 42,7 foizdan 2025-yilda 71,9 foizga yetganligi investitsiyalarni moliyalashtirish tarkibida sezilarli siljish yuz berganligini ko‘rsatadi. Mazkur o‘zgarish milliy iqtisodiyotning tashqi kapital resurslarini jalb etish imkoniyatlari kengayganligidan dalolat beradi. Shu bilan birga, xorijiy moliyalashtirish ulushining ortishi tashqi iqtisodiy sharoitlar, xalqaro kapital bozorlari va investorlarning qarorlariga nisbatan sezgirlikni ham kuchaytirishi mumkin. Ayniqsa, xorijiy kreditlar hisobiga moliyalashtirilayotgan loyihalarda qarz majburiyatlarining qaytarilish muddatlari, valyuta xatarlari va investitsiyalarning daromadlilik darajasi muhim ahamiyatga ega. Demak, investitsiya siyosatining ustuvor vazifasi xorijiy kapital hajmini oshirish bilan bir qatorda uning moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy natijadorligini ta’minlashdan iborat bo‘lishi lozim. [3;4]

Uchinchidan, tadqiqot natijalari xorijiy investitsiyalar va kreditlarning iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha taqsimlanishida muayyan nomutanosibliklar mavjudligini ko‘rsatmoqda. Jumladan, ishlab chiqarish sanoatiga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmining 2020-yildagi 38,85 trln so‘mdan 2025-yilda 142,40 trln so‘mga yetishi ushbu tarmoqning xorijiy kapitalni jalb etishdagi muhim o‘rnini tasdiqlaydi. Bunday tendensiya ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish, sanoat mahsulotlari assortimentini kengaytirish va eksport salohiyatini oshirish uchun moliyaviy asos yaratishi mumkin. Biroq investitsiyalarning sanoatga yo‘naltirilishi o‘z-o‘zidan yuqori texnologik rivojlanishni anglatmaydi. Buning uchun kapital qo‘yilmalar innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahsulot tannarxini kamaytirish,

mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash va yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish bilan uyg‘unlashishi zarur. [3;4]

To`rtinchidan, investor mamlakatlar bo‘yicha olingan natijalar xorijiy kapital oqimlarining geografik tarkibida yuqori konsentratsiya mavjudligini ko‘rsatadi. Xususan, 2025-yilda Xitoy, Rossiya va Turkiya hissasiga jami xorijiy investitsiyalar va kreditlarning qariyb 53,8 foizi to‘g‘ri kelgan. Mazkur ko‘rsatkich ushbu mamlakatlar bilan investitsiyaviy hamkorlik aloqalari muhim ahamiyat kasb etayotganligini ifodalaydi. Biroq kapital manbalarining cheklangan mamlakatlar guruhida jamlanishi tashqi iqtisodiy xatarlarni kuchaytirishi mumkin. Jumladan, ayrim hamkor mamlakatlardagi iqtisodiy faollikning pasayishi, moliyalashtirish shartlarining o‘zgarishi yoki xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi beqarorlik investitsiya oqimlariga ta’sir ko‘rsatishi ehtimoldan xoli emas. Shuning uchun investitsiya siyosatida mavjud strategik hamkorlikni mustahkamlash bilan bir qatorda yangi investor mamlakatlar va xalqaro moliya institutlari bilan aloqalarni kengaytirish muhim hisoblanadi. [3;4]

Asosan 2026-yilning yanvar–sentabr oylarida xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmining 408,0 trln so‘mga yetib, 2025-yilning mos davriga nisbatan 26,3 foizga oshganligi investitsiya faolligining davom etayotganligini ko‘rsatadi. Mazkur natija oldingi yillarda shakllangan o‘sish tendensiyasi 2026-yilning dastlabki to‘qqiz oyida ham saqlanib qolganligini anglatadi. Shu bilan birga, ushbu ko‘rsatkich yilning to‘liq yakunlariga tegishli emasligi sababli uni oldingi yillarning yillik natijalari bilan bevosita taqqoslash ilmiy jihatdan to‘g‘ri bo‘lmaydi. Investitsiya jarayonlarining barqarorligini aniqlash uchun mos davrlar bo‘yicha qiyosiy tahlilni davom ettirish hamda yillik yakuniy ko‘rsatkichlarni alohida baholash zarur. [3;4]

Investitsiya siyosatining kelgusidagi samaradorligini oshirish uchun bir qator yo‘nalishlarni ajratish maqsadga muvofiqdir.

Asosiy masala	Taklif etilayotgan chora	Kutiladigan iqtisodiy natija
Investor mamlakatlar bo‘yicha yuqori konsentratsiya	Yangi geografik bozorlar bilan investitsiyaviy hamkorlikni kengaytirish	Moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi
Xorijiy kreditlar ulushining yuqoriligi	Ulushli kapital va qayta investitsiyalashni rag‘batlantirish	Qarz majburiyatlari bilan bog‘liq xatarlarning kamayishi
Tarmoqlar o‘rtasidagi nomutanosiblik	Yuqori qo‘shilgan qiymatli ishlab chiqarishlarni qo‘llab-quvvatlash	Iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasi
Hududlar investitsiya salohiyatidagi farqlar	Infratuzilma va sanoat zonalarini rivojlantirish	Hududiy iqtisodiy faollikning kengayishi
Texnologik samaradorlikni oshirish zarurati	Texnologiya transferi va mahalliy yetkazib beruvchilar bilan hamkorlikni kuchaytirish	Mehnat unumdorligi va mahalliylashtirish darajasining oshishi

Olingan natijalarni umumlashtirish asosida ta’kidlash mumkinki, O‘zbekistonda investitsiya siyosatining rivojlanishi xorijiy moliyaviy resurslarni jalb etish ko‘lamining kengayishi bilan tavsiflanmoqda. Biroq investitsiya oqimlarining miqdoriy o‘sishi ularning iqtisodiy samaradorligi mutanosib ravishda oshganligini to‘liq tasdiqlamaydi. Investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga real ta’siri kapital qo‘yilmalarning qaysi tarmoqlarga yo‘naltirilgani, loyihalarning texnologik darajasi, mahalliy ishlab chiqaruvchilar bilan kooperatsiya aloqalari va yaratilayotgan

qo‘shilgan qiymat hajmiga bog‘liq. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqot natijalari investitsiya siyosatida miqdoriy ko‘rsatkichlardan sifat va samaradorlik mezonlariga bosqichma-bosqich o‘tish zarurligini asoslaydi. Bundan tashqari, xorijiy investitsiyalarning samaradorligini baholashda ularning eksport hajmiga qo‘shgan hissasi, yangi ish o‘rinlari yaratish darajasi, mehnat unumdorligining o‘zgarishi, mahalliylashtirish ko‘rsatkichlari va texnologiyalar transferiga ta’sirini ifodalovchi indikatorlar tizimini shakllantirish muhimdir. Bunday yondashuv investitsiya siyosatining natijadorligini kompleks baholash hamda davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan investitsiya loyihalarini iqtisodiy samaradorlik mezonlari asosida tanlash imkonini beradi. [7;9;14]

XULOSA

2020–2026-yillarda O‘zbekistonda xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayonlari miqdoriy va tarkibiy jihatdan sezilarli o‘zgarishlar ro`y berdi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari O‘zbekistonning investitsiya siyosatida xorijiy kapitalni jalb etish imkoniyatlari kengayib borayotganligini, ayni paytda investitsiya manbalarining konsentratsiyasi, moliyalashtirish tarkibi va tarmoqlararo taqsimot bilan bog‘liq masalalar dolzarbligicha qolayotganligini ko‘rsatadi. Mazkur holat investitsiya siyosatini takomillashtirishda kapital oqimlarining barqarorligi, tarkibiy mutanosibligi va iqtisodiy natijadorligini ta’minlashga qaratilgan kompleks yondashuvni qo‘llash zarurligini belgilaydi. Tahlil natijalaridan quyidagi ilmiy xulosalash mumkin bo`ladi: [3;4]

1. Investitsiyalar hajmining kengayishi. 2020–2025-yillarda asosiy kapitalga xorijiy investitsiyalar va kreditlar nominal hajmi 89,76 trln so‘mdan 433,88 trln so‘mga yetib, 4,83 baravar ortgan. [3;4]

2. Moliyalashtirish tarkibining o‘zgarishi. Xorijiy investitsiyalar va kreditlarning jami asosiy kapitalga investitsiyalardagi ulushi 42,7 foizdan 71,9 foizgacha ko‘tarilgan. [3;4]

3. Sanoat yo‘nalishining muhimligi. Ishlab chiqarish sanoatiga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar va kreditlar 2025-yilda 142,40 trln so‘mni tashkil etgan. [3;4]

4. Investor mamlakatlar konsentratsiyasi. 2025-yilda Xitoy, Rossiya va Turkiya jami xorijiy investitsiyalar va kreditlarning yarmidan ortig‘ini ta’minlagan. [3;4]

5. Sof to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarning o‘sishi. Markaziy bank metodologiyasi bo‘yicha 2025-yilda sof TXI oqimi 4,4 mlrd AQSH dollariga yetgan. [5;8]

6. 2026-yildagi davomiy o‘sish. Dastlabki to‘qqiz oyda xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi 408,0 trln so‘mni tashkil etib, 2025-yilning mos davriga nisbatan nominal 26,3 foiz oshgan. [3;4]

Umuman olganda, xorijiy investitsiyalar O‘zbekiston iqtisodiyotini moliyalashtirishning tobora muhim manbasiga aylanmoqda. Kelgusida investitsiya siyosati samaradorligini baholashda faqat jalb etilgan kapital miqdoriga emas, balki uning real iqtisodiy samarasi, yaratilgan ish o‘rinlari, eksportga qo‘shgan hissasi, texnologiya transferi va hududlar rivojlanishiga ta’siriga ham e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi O‘RQ-598-son “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni. — https://lex.uz/docs/4664142
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi PF-21-son Farmoni (maqolada keltirilgan rekvizit; rasmiy matni bilan solishtirish talab etiladi).
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Asosiy kapitalga investitsiyalar va xorijiy investitsiyalar bo‘yicha statistik ma’lumotlar. — https://stat.uz
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. SIAT statistik ma’lumotlar bazasi: investitsiyalar. — https://siat.stat.uz
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. To‘lov balansi va xalqaro investitsion pozitsiya statistikasi. — https://cbu.uz
6. World Bank. World Development Indicators: Foreign direct investment, net inflows. — https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD
7. UNCTAD. World Investment Report 2025. — Geneva: United Nations, 2025. — https://unctad.org/wir2025
8. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition (BPM6). — Washington, DC: IMF, 2009.
9. OECD. FDI Qualities Indicators 2022. — Paris: OECD Publishing, 2022.
10. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. — London: Macmillan, 1936.
11. Harrod R. F. An Essay in Dynamic Theory // The Economic Journal. — 1939. — Vol. 49, No. 193. — P. 14–33.
12. Domar E. D. Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment // Econometrica. — 1946. — Vol. 14, No. 2. — P. 137–147.
13. Solow R. M. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. — 1956. — Vol. 70, No. 1. — P. 65–94.
14. Dunning J. H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions // Journal of International Business Studies. — 1988. — Vol. 19, No. 1. — P. 1–31.
15. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. — Cambridge: Cambridge University Press, 1990.